

Sokół, Zofia

"Instytucje wydawnicze Polskiej Partii Socjalistycznej (1892/93-1948)", Danuta Adamczyk, Kielce 1997 : [recenzja]

Dzieje Najnowsze 32/4, 197-202

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

1945-1953. Autorka wykazała, iż wizja przemian oświatowych oraz proponowany model wychowania prezentowany na łamach pisma, były istotną alternatywą wobec koncepcji propagowanych od 1945 r. przez obóz polityczny skupiony wokół PPR.

Recenzowana praca ukazuje, jak wynika z przedstawionego przeglądu, komplementarne związki między wychowaniem państwowym i narodowym. Uczucie pewnego niedosytu budzi fakt nieuwzględnienia ważnych i nie deprecjonowanych projekcji wychowawczych i wzajemnych relacji między wychowaniem a polityką w nurcie socjalistycznym czy chociażby silnej na Pomorzu Narodowej Partii Robotniczej. Uwaga ta odnosi się także w całej rozciągłości do poruszanych w publikacji kwestii związanych z funkcjonowaniem w okresie dwudziestolecia międzywojennego mniejszości narodowych.

Grzegorz Radomski
Sierpc

Danuta Adamczyk, *Instytucje wydawnicze Polskiej Partii Socjalistycznej (1892/93-1948)*. Kielce 1997, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, ss. 447, il. 28

Prezentowana praca jest pierwszą monografią wydawniczej działalności książkowej PPS od daty powstania w 1892 — aż do 1948 roku. Już wcześniej Autorka wydała z zakresu tej problematyki opracowanie pt. *Polskie społeczne placówki wydawnicze we Lwowie w dobie autonomii galicyjskiej* (Kielce 1996). Opublikowała z tej dziedziny również kilka rozpraw i artykułów stanowiących monografie poszczególnych oficyn wydawniczych. PPS, a miała ich wiele: w Galicji — we Lwowie i Krakowie, w Królestwie — w Warszawie, w zaborze pruskim — w Poznaniu; na emigracji — w Londynie i w Paryżu. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku działalność wydawnicza odbywała się już tylko w kraju, by po 1948 r. ponownie wrócić do Londynu i Paryża. Działalność wydawniczo-prasowa ruchu socjalistycznego doczekała się już kilku opracowań, podczas gdy na temat wydawnictw książkowych ukazało się dotąd niewiele publikacji.

PPS była nie tylko ośrodkiem rozwoju myśli politycznej i ideologii partii, lecz także siłą napędową, czynnikiem realizującym politykę kulturalno-oświatową. Partia prowadziła szeroko zakrojoną działalność wydawniczą, ponieważ książka, broszura, prasa i czasopisma były wówczas jedynymi środkami komunikacji społecznej i czynnikiem ideowego oddziaływania.

Omawiane dzieło składa się z *Wstępu*, siedmiu rozdziałów tematycznych, bibliografii przedmiotu, indeksu nazwisk oraz wykazu tabel i ilustracji zamieszczonych w tekście.

We *Wstępie* Autorka scharakteryzowała rolę słowa drukowanego w działalności ideowo-programowej partii politycznych, nie tylko związanych z ruchem socjalistycznym, ale także innych, działających w tym czasie na ziemiach polskich. Zwróciła uwagę na to, że wydawnictwa wielu różnych partii politycznych stanowiły specyficzny typ działalności, a ich cechy wyróżniające to: „niekomercyjność i dyspozycyjność wobec partii, której program polityczny miały propagować poprzez wydawane teksty”. Posłużyła się pojęciem „komunikacji politycznej” w znaczeniu „tworzenia się więzi społecznych związanych z władzą, walką o nią, jej sprawowaniem, formami uczestnictwa w grupach działania, obejmujących zarówno organizacje państwowe, jak i polityczne ruchy masowe”. Poprzez książkę (także broszurę, odezwy, prasę codzienną i czasopisma) instytucje wydawnicze poszczególnych partii politycznych uczestniczyły w „tych procesach społecznych informując, edukując i integrując społeczeństwo wokół określonej ideologii, przygotowywały do udziału w życiu politycznym”.

Rozdział pierwszy zatytułowany *Instytucje wydawnicze partii i stronnictw politycznych pod koniec XIX i na początku XX wieku* (przeгляд, charakterystyka; geografia, typologia), zawiera omówienie roli książki w kształtowaniu świadomości narodowej i politycznej polskiego społeczeństwa w okresie zaborów. Ponadto omawia okoliczności i warunki powoływania instytucji wydawniczych, ich geografię, typologię oraz typy wydawnictw: seryjnych, towarzystw i spółek wydawniczych, prywatnych i towarzystw kulturalno-oświatowych. Na ziemiach polskich ośrodki władzy politycznej oraz ich wydawnictwa najwcześniej powstały w Galicji, gdzie mogły działać legalnie, zaś wydawcy, księgarze, autorzy i czytelnicy tworzyli w ramach wydawnictwa swoistą „wspólnotę udziałowców”, a dysponent polityczny odgrywał rolę mecenasa.

Drugi rozdział pt.: *Londyńska Drukarnia ZZSP i Księgarnia PPS w latach 1892/1893-1903/1904* omawia początki organizowania pierwszego wydawnictwa i jego działalność. Ponieważ na ziemiach polskich nie było wówczas dogodnych warunków dla działalności partii politycznych (powstały one dopiero po rewolucji 1905-1907 roku), dlatego pierwsza drukarnia i instytucja wydawnicza została powołana w Londynie przez Związek Zagraniczny Socjalistów Polskich. Wydawała książki i inne materiały drukowane dla organizacji działających w podziemiu na ziemiach polskich: w Królestwie — PPS, w zaborze austriackim — Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej Galicji i Śląska Cieszyńskiego (PPSD) oraz PPS zaboru pruskiego (PPSzp) — Wielkopolski i Pomorza. Rozdział ten omawia m.in.: wewnętrzną organizację wydawnictwa, a więc dobór tekstów do druku, cenzurę partyjną, charakterystykę wydawanej literatury pięknej oraz broszur agitacyjnych, głównie pod kątem ich problematyki niepodległościowej. Porusza również sprawy kontaktów autorów z wydawcami, wysokość honorariów, dystrybucję i kolportaż wydawnictw, ich reklamę i propagandę. Londyńska księgarnia wydawnicza przysyłała egzemplarz obowiązkowy swoich wydawnictw do British Museum w Londynie i do Bibliotheque Nationale w Paryżu, dzięki czemu w tych instytucjach znajduje się najbardziej kompletny zbiór polskich wydawnictw socjalistycznych. Rozdział ten kończy się likwidacją wydawnictwa londyńskiego. Decyzję tę podjęto ze względu na dużą odległość od kraju, znaczne koszty kolportażu, skutki finansowe i niebezpieczeństwo z tym związane. Władze PPS stanęły wobec konieczności przeniesienia swojej „techniki” (tak nazywano działalność wydawniczą) bliżej Królestwa. Wybór padł na Galicję, gdzie w dobie konstytucyjnej istniał pewien zakres swobód politycznych i legalnie działała Polska Partia Socjalno-Demokratyczna. Do Warszawy nie można było przenieść wydawnictwa, ponieważ w tym czasie PPS nie mogła tam jawie działać.

Trzeci rozdział: *Instytucje wydawnicze nurtu niepodległościowego ruchu socjalistycznego w latach 1900-1914*, omawia w porządku chronologiczno-merytorycznym zakładanie instytucji wydawniczych i ich działalność na ziemiach polskich, w Galicji oraz w Królestwie. W Galicji, głównie we Lwowie, działały następujące firmy wydawnicze: Polskie Towarzystwo Nakładowe, Spółka Nakładowa „Książka”, Towarzystwo Wydawnictw Ludowych i Wydawnictwo „Życie”.

Spółka Nakładowa „Książka” działała od 1904 r. początkowo we Lwowie, a następnie w Krakowie. Mimo jawności życia politycznego w Galicji, „Książka” jednak swoje powiązania z PSD konspirowała. Udziałowcami i współorganizatorami Spółki Nakładowej byli członkowie partii oraz autorzy, którzy wykupili udziały. Jeden udział wynosił 50 koron, w chwili rozpoczęcia działalności we Lwowie Spółka liczyła 117 udziałowców. Byli to głównie działacze niepodległościowego nurtu PPS, PSD i PPS zaboru pruskiego. Firma ta działała do rewolucji 1905-1907 roku i następnie została włączona do warszawskiego Towarzystwa Wydawnictw Ludowych. W tym czasie ośrodek działalności wydawniczej został przeniesiony do Królestwa,

gdzie po rewolucji 1905-1907 roku nastąpiły pewne ulgi polityczne: zniesienie cenzury prewencyjnej zastąpiono kontrolą represyjną. Zachęciło to działaczy PPS do założenia w Warszawie placówki nakładowo-wydawniczej Towarzystwa Wydawnictw Ludowych, które wyspecjalizowało się w piśmiennictwie agitacyjno-propagandowym i społeczno-politycznym. Odbiorcami publikacji tego Wydawnictwa byli robotnicy i inteligencja z trzech zaborów oraz Polonia zagraniczna zainteresowana ideologią socjalistyczną.

Rewolucja 1905-1907 roku wpłynęła na inny charakter działalności wydawniczej. W PPS nastąpił rozłam na PPS — Lewicę i PPS Frakcję Rewolucyjną, w związku z czym nastąpił podział majątku i „technika” przypadła PPS — Frakcji Rewolucyjnej.

W Krakowie w 1906 r. powstała nowa firma wydawnicza pod nazwą „Zycie”, która przejęła niektóre funkcje „Książki”. Oficjalnie wydawnictwo „Zycie” było własnością Tadeusza Bobrowskiego — administratora firmy. Nastąpiła wówczas specjalizacja firm: „Zycie” zajęło się wydawaniem piśmiennictwa polityczno-agitacyjnego, zaś „Książka” — literatury pięknej, naukowej i popularno-naukowej, zwłaszcza publikacji o trwałych wartościach artystycznych, ideowych i naukowych. Dystrybucję obu wydawnictw prowadziło „Zycie”. W latach 1904-1914 w firmie „Książka” ukazało się 147, w „Zyciu” — 87 tytułów wydawnictw książkowych. Do literatury pięknej PPS przywiązywała ogromną wagę, włączając ją w służbę idei, toteż wydawnictwa beletrystyczne „Książki” koncentrowały się wokół problematyki społecznej i losu narodu, ukazwanego przez dążenia niepodległościowe — od czasu Konfederacji Barskiej, przez wojny napoleońskie, powstania narodowe 1830 i 1863 aż do rewolucji 1905-1907 roku. Natomiast oficyna „Zycie” miała bardziej zróżnicowany charakter i wydawała pozycje z historii socjalizmu i myśli socjalistycznej, ruchu robotniczego, historii Polski, polityki, ekonomii, religioznawstwa, teorii wojskowości oraz literatury dla dzieci i młodzieży.

Obok wymienionych firm krakowskich w Galicji działało we Lwowie Polskie Towarzystwo Nakładowe, które w latach 1900-1913 wydało 98 tytułów głównie z dziedziny społeczno-politycznej, teorii i historii socjalizmu, religioznawstwa, psychologii, filozofii i etyki, biografistyki oraz literatury pięknej dla dorosłych i dla dzieci. Beletrystyka stanowiła prawie połowę wydawanych tytułów. Oprócz wymienionych firm w Galicji PPSD dla własnych potrzeb wydawała książki i broszury nakładem wydawnictw prasowych „Naprzodu” i „Prawa Ludu”. Były to serie broszur o treści społeczno-politycznej pt.: *Latarnia. Misje Socjalistyczne dla Ludu Roboczego* pod redakcją Zygmunta Klemensiewicza. W latach 1900-1912 wydano w tej serii 90 tytułów w wysokich nakładach i o niskich cenach. W serii „Prawa Ludu” ukazało się 13 tytułów głównie treści społeczno-politycznej.

Institucje wydawnicze PPS w dwudziestoleciu międzywojennym — to tytuł rozdziału czwartego, omawiającego działalność w innych, zmienionych warunkach politycznych. W niepodległej Polsce nastąpiło zjednoczenie ruchu socjalistycznego i powstanie Polskiej Partii Socjalistycznej. Zrealizowany został najważniejszy postulat programowy PPS — odzyskanie niepodległości, toteż skupiono się na kwestiach społecznych i politycznych: przygotowanie proletariatu do udziału w życiu politycznym, przekształceń ustrojowych i przejmowania władzy. Tej idei poświęcona była działalność wydawnicza PPS. W dwudziestoleciu powstały ośrodki wydawnicze podporządkowane Centralnemu Komitetowi Wykonawczemu (CKW), który sprawował władzę bezpośrednio lub przez swoje komisje. Rada Naczelna PPS już 8 maja 1919 roku powołała Komisję Wydawniczą złożoną z czołowych działaczy PPS: Ignacego Daszyńskiego, Zygmunta Klemensiewicza, Mariana Malinowskiego, Mieczysława Niedziałkowskiego i Feliksa Perla. We wrześniu 1919 r. powstał Centralny Wydział Wydawniczy, którego zadaniem było zorganizowanie aparatu prasowo-wydawniczego. Organem programującym

działalność kulturalną był Centralny Wydział Kulturalno-Oświatowy powołany w listopadzie 1919 roku. Działalność wydawnicza została omówiona w dwóch okresach: pierwszym w latach 1918-1926 i drugim: 1926-1939.

W pierwszym okresie działało Księgarskie Stowarzyszenie Spółdzielcze „Książka” powołane do życia w 1919 r., które obok sortymentowej i antykwarycznej prowadziło działalność nakładcza, a w 1921 r. zostało przekształcone w Spółdzielnię Księgarską „Książka”. Obok tej firmy powstały inne: Towarzystwo Nakładowe „Proletariat” w Warszawie i Ludowe Spółdzielcze Towarzystwo Wydawnicze we Lwowie. W pierwszym okresie zjednoczona PPS utworzyła trzy firmy wydawnicze: „Księgarnię Robotniczą” (1920-1939), Towarzystwo Wydawnicze „Ignis” (1920-1925) i Spółdzielnię Księgarsko-Wydawniczą „Nowe Życie” (1923-1927). Największą rolę odegrała Księgarnia Robotnicza (1920-1939), która wydała 90 tytułów książek, a oprócz tego pełniła rolę „centralnego kolportera” rozprowadzając wydawnictwa Spółdzielni Wydawniczo-Księgarskiej „Nowe Życie”, Towarzystwa Wydawniczego „Ignis”, Zarządu Głównego Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych (TUR) i innych.

W drugim okresie działalności PPS w latach 1927-1939, gdy zmieniły się warunki polityczne i partia przeszła do opozycji parlamentarnej, a następnie pozaparlamentarnej, zaktywizowały się lokalne ośrodki PPS we Lwowie, Krakowie, Lublinie, Łodzi i na Śląsku. Sytuacja polityczna w kraju, jaka nastąpiła po procesie brzeskim, narastający kryzys społeczno-polityczny w Polsce, zwycięstwo hitleryzmu w Niemczech i jego sympatyków w Polsce, zmusiły PPS do modyfikacji działalności propagandowej. Na XXII Kongresie PPS, który odbył się w Krakowie w maju 1931 r. Zygmunt Zaremba w imieniu Centralnej Komisji Wykonawczej utworzył koncern prasowo-wydawniczy PPS obejmujący Towarzystwo Wydawnicze „Światło”, wydające obok prasy także książki. Była to spółdzielnia, której udziałowcami były, oprócz CKW, także oddziały terenowe PPS, organizacje i instytucje związane z partią. W okresie dwudziestolecia PPS dysponowała 8 firmami wydawniczymi w Warszawie, Krakowie, Lwowie i innych miejscowościach. Wypracowano nowe zasady polityki wydawniczej, skierowanej dla robotników, dla których wydawano piśmiennictwo agitacyjno-propagandowe, szerzono idee socjalizmu i programu PPS.

Piąty rozdział zatytułowany *Działalność wydawnicza PPS w latach 1939-1948* składa się z trzech części: okresu wojny i okupacji hitlerowskiej, działalności zagranicznych ośrodków wydawniczych PPS oraz działalności wydawniczej w Polsce po wojnie w latach 1945-1948 Spółdzielni Wydawniczej „Wiedza”.

W czasie okupacji nastąpiło rozbitcie ruchu socjalistycznego na trzy ugrupowania. Każde z ugrupowań prowadziło własną działalność wydawniczą, prasową i książkową w czasie okupacji. Działalność wydawniczą prowadzono także za granicą, gdzie w Londynie, jak również w strefie nieokupowanej Francji w okolicy Grenoble i Lyonu, powstały polskie ośrodki propagandowe i wydawnicze PPS. Również duży ośrodek wydawniczy Labor Polish Group w 1941 r. powstał w Stanach Zjednoczonych w Nowym Jorku. Tu wydawano głównie publicystykę społeczno-polityczną, publikacje o charakterze informacyjnym i propagandowym. Książki i broszury wydawane za granicą były przesyłane do Polski i stanowiły łącznik między krajem a emigracją, pełniąc funkcję integracyjną.

Po wyzwoleniu w Polsce reaktywowana w kraju PPS starała się zachować ciągłość tradycji i nawiązywała do programów przedwojennej PPS, odżyły dawne organizacje i instytucje kulturalno-oświatowe, jak Towarzystwo Uniwersytetów Robotniczych (TUR), Robotnicze Towarzystwo Przyjaciół Dzieci (RTPD), otwierano biblioteki publiczne i świetlice. W lipcu 1945 roku powołano do życia Spółdzielnię Wydawniczą „Wiedza”, której celem było wydawanie

książek, broszur i prasy, prowadzenie kolportażu, organizowanie księgarń, kiosków ulicznych „Ruchu”, bibliotek i czytelni. Był to potężny koncern wydawniczy prasy i książek z rozwiniętą bazą poligraficzną, własnymi drukarniami, agendami informacyjno-reklamowymi, siecią dystrybucji i księgarniami na terenie całego kraju. W latach swojej działalności wydawniczej 1945/6-1948 „Wiedza” wydała 242 tytuły książek beletrystycznych, literatury dla dzieci, piśmiennictwa społeczno-politycznego, naukowego i popularno-naukowego. Dobór książek do druku był staranny i przemyślany, kierowano się głównie wartościami literackimi i społecznymi, zaś w doborze książek naukowych i popularnych, decydowała wiedza, poznanie i obiektywizm. Również szata graficzna wydawnictw „Wiedzy” jak na owe czasy była staranna i część tytułów ukazywała się w twardej oprawie.

Uchwałą Rady Ministrów z 20 listopada 1948 r. Spółdzielnia Wydawnicza „Wiedza” została połączona z Robotniczą Spółdzielnią Wydawniczą „Książka”, tworząc „Książkę i Wiedzę”, wydającą wyłącznie druki zwarte. Pion prasowy „Wiedzy” został przejęty przez Robotniczą Spółdzielnię Wydawniczą „Prasa”. „Likwidacja Spółdzielni Wydawniczej *Wiedza* — jak pisze Autorka — była jednym z pierwszych ważnych sygnałów zmian mających nastąpić na powojennym rynku wydawniczym. Przygotowując się do przejęcia władzy, PPR stopniowo podporządkowywała sobie wszystkie dziedziny życia społecznego, gospodarczego, kulturalnego oraz środki komunikacji społecznej”. Likwidując firmę „Wiedza” zamknięto pół wieku liczącą działalność wydawniczą PPS, która odegrała ważną rolę w życiu kulturalnym i politycznym Polski. Wkrótce też i sama PPS przestała w Polsce istnieć w wyniku zjednoczenia i utworzenia PZPR w grudniu 1948 roku.

Działalność wydawnicza PPS znowu — jak na swoim początku — mogła działać tylko za granicą, w Londynie i w Paryżu, gdzie przebywali działacze PPS, którzy nie chcieli pogodzić się z zaistniałą sytuacją w Polsce i dla nich w kraju zabrakło miejsca. Zagraniczną działalność wydawniczą PPS doprowadziła Autorka do wyborów czerwcowych 1989 roku, kończąc na wydawnictwach tego solidarnościowego ruchu, który nawiązywał do tradycji PPS.

Rozdział szósty poświęciła Autorka omówieniu *Instytucji wydawniczych PPS wobec państwowych systemów kontroli druków*, dając obraz działalności cenzury i systemu kontroli druków z czasów zaborów, dwudziestolecia międzywojennego oraz Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Polsce Ludowej.

Rozdział siódmy zatytułowany *Miejsce instytucji wydawniczych PPS w kulturze polskiej* daje obraz miejsca i roli wydawnictw w kształtowaniu kultury politycznej proletariatu. A była ona niebagatelna: tworzyła nowe tradycje ruchu robotniczego, kultywowała już istniejące formy, zwłaszcza w obchodach świąt narodowych, hymnu, pieśni, poezji, literatury pięknej, sztandaru i innych symboli. Działacze PPS związani z oficynami wydawniczymi wiele uwagi poświęcali sprawom upowszechniania odbioru czytelniczego literatury wyższego rzędu, bowiem w procesach komunikacji literackiej „kultura była tą sferą, poprzez którą PPS mogła docierać do szerokiej i zróżnicowanej publiczności z ideami, wartościami i wzorami”. Była to świadoma i celowa działalność wydawnicza, gdyż literatura piękna „podejmując aktualne problemy społeczne i polityczne, krytykę stosunków społecznych, utrwałała w świadomości publiczności czytającej fakty i wydarzenia zarówno z narodowej tradycji i historii, jak i czasów współczesnych. Tworzyła legendę PPS, Józefa Piłsudskiego, Legionów, poddawała ocenie wypadki i wydarzenia z I i II wojny światowej, pierwszych lat niepodległości itp.” — kończy swoje dzieło profesor D. Adamczyk.

Książka jest napisana obiektywnie, z dystansem, komunikatywnie i z ogromną wiedzą o przedmiocie, pięknym polskim językiem. Zawiera dużą liczbę przykładów, cytatów, wypo-

wiedzi i czyta się ją z dużym zainteresowaniem. W sposobie ujęcia, zastosowaniu metodologii naukowej może stać się wzorem, jak należy pisać książki na trudne tematy, nie nudząc czytelnika. Jedyne, co można jej zarzucić — to skróty nazw instytucji, organizacji i partii politycznych. Co prawda, to Autorka zaopatrzyła swoją książkę, jeszcze na wstępie, w wykaz skrótów, ale należało przynajmniej przy pierwszym cytowaniu podać pełną ich nazwę. Natomiast przy nazwiskach, za każdym razem, podała pełne brzmienia imienia (nawet podwójnych) każdego działacza i to często kilkakrotnie na tej samej stronie. Obok tego zaopatrzyła książkę w indeks osobowy, gdzie również zostały przytoczone pełne brzmienie imion, a w tekście wystarczyło podać raz i następnie używać skrótów. Brakuje również wykazu pseudonimów i kryptonimów, jakimi posługiwali się działacze i organizacje w czasie zaborów i okupacji hitlerowskiej. Te drobne uwagi w niczym nie pomniejszają ogromnej wartości poznawczej książki, która stanowi duży wkład do kultury polskiej i wiedzy o książce, jej produkcji i oddziaływaniu, jak również do historii PPS. Dziedzina kulturotwórczej działalności PPS, w przeciwieństwie do jej roli politycznej, jest mało opisana i słabo znana w społeczeństwie urodzonym i wychowanym po drugiej wojnie światowej, a często też i lekceważona z braku odpowiednich publikacji. Książka prof. D. Adamczyk uzupełnia tę lukę, jest pożyteczna i potrzebna historykom i działaczom politycznym (niezależnie od ich poglądów i stosunku do ruchu socjalistycznego), działaczom kulturalnym i kulturoznawcom, bibliotekoznawcom i bibliologom, literatom i literaturoznawcom, historykom drukarstwa oraz zwykłym czytelnikom chcących wiedzieć więcej o minionych czasach i o roli słowa drukowanego. Warto podkreślić elegancką szatę graficzną książki, ładną i symboliczną okładkę, czytelne ilustracje, staranne wydanie, wystawiające Wydawnictwu Uczelnianemu Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach, jak najlepsze świadectwo.

Zofia Sokół
Rzeszów

Andrzej Notkowski, *Pod znakiem trzech strzał. Prasa Polskiej Partii Socjalistycznej w latach 1918-1939*, Kraków 1997, Wydawnictwo Edukacyjne, ss. 361

Trzy strzały w kole — to znak organizacyjny PPS, symbolizujący hasła programowe partii: „Wolność, Równość, Niepodległość”. Znakiem tym posługiwała się PPS w okresie dwudziestolecia międzywojennego.

Mało znana jest działalność kulturalno-oświatowa PPS i jej udział w upowszechnianiu książki, prasy i czytelnictwa, gdyż dotychczasowe piśmiennictwo ograniczało się przede wszystkim do działalności politycznej i programowej partii. A „sterem ideowym każdego ruchu jest zawsze i wszędzie jego publicystyka”, tymi słowami wypowiedzianymi przez Mieczysława Niedziałkowskiego rozpoczął Andrzej Notkowski swoją książkę o działalności wydawniczo-prasowej PPS. Prasa jest nie tylko świadectwem działalności każdej partii, czy stronnictwa politycznego, również jej instrumentem, dlatego też poznanie tego narzędzia pozwala na „dogłębne wniknięcie w mechanizmy życia politycznego, decydujące o funkcjonowaniu państwa i o jego kształcie ustrojowym” — pisze we wstępie Autor i trudno jest nie zgodzić się z tą opinią.

Prezentowana książka jest pierwszą pełną monografią prasy partyjnej wydawanej w niepodległej Polsce, w której PPS odgrywała dużą i ważną rolę w życiu politycznym i publicznym: była jednym z czterech głównych obozów politycznych, który od współzrządzenia przeszedł do